कौ० ग्रहणं पर्य्यायार्थं ईदूदेद्द्विवचनं प्रगृह्यं ईदूदेदंतं द्विवचनं प्रगृ
ह्यं स्यात् हरी एतौ विष्णू इमौ गंगे अमू मणीवोष्ट्रस्येति तु इवार्थे
वकारो वा बोध्यः अदसो मात् अस्मात् परावीदूतौ प्रगृह्यौ स्तः
अमी ईशाः रामकृष्णावमू आसाते मात्किं अमुके असति माद्ग्रह ऽत्र
णे एकारोऽप्यनुवर्तेत चादयोऽसत्त्वे अद्रव्यार्थाश्चादयो निपातसं
1 ज्ञाः स्युः प्रादयः एते पिता वा उपलक्षणं यत्र सत्त्वे नाम प्रयुज्य
ते इदमित्युच्यते सोऽर्थोऽभेदत्वेन विवक्षितः निपात एकाजनाङ् ए
को निपात आङ्वर्जः प्रगृह्यः इ इन्द्रः उ उमेशः वाक्यस्मरणयो
रङित् आ एवं मन्यसे आ एवं किल तत् अन्यत्र ङित् ईषत् ...ं
उष्णं ओष्णं ओत् ओदंतो निपातः प्रगृह्यः अहो ईशाः संबुद्धौ शाकल्यस्य

लघ्वोरसर्वस्य इतिप्राप्ते ङिःस्त्र ङिःदनेकालेंप्यं तस्यैवस्यात् स्त्र
वडुःस्फोटायनस्य पदांते एङुःतस्यगोरवडुःवाचि गवाग्रं पदां
ते किं गवि इंडेच्च गोरवङिं दू गवेंदुः व्यवस्थितविभाषया
गवाक्षः दूराद्धूतेच दूरात्संबोधनेवाक्यस्यटेः प्लुतोवा प्लुतप्रगृ
ह्याअचिनित्यं एतेचिप्रकृत्यास्युः आगच्छ कृष्णअत्रगौश्चरति
ह्रस्वंलघु संयोगेगुरु संयोगेपरेह्रस्वंगुरुसंज्ञंस्यात् दीर्घंच गुरु
स्यात् गुरोरनृतोनंत्यस्याप्येकैकस्यप्राचां दूराद्धूतेयद्वाक्यं तस्यटेः
प्लुतस्यात् ... तस्यापिगुरोर्वाप्लुतःस्यात् देवदत्त देवदा देव त
दत्ता गुरोः किं वकारादकारस्यमाभूत अनृतः किं कृष्ण एकैक

कौ०
८

तट्टीका चक्रिण्ढौकसे नयदांताट्टोरनाम् पदांताट्टवर्गात्परस्यस्तोः
ष्टुर्न सट्संतः षट्टे पदांतात्किं ईट्टे टोःकिं सर्पिष्टमं अनाम्नव
तिनगरीणा मितिवाच्यं षण्णां षण्णवति षण्णगर्य्यः तोःषि नष्टुत्वं
सन्षष्ठः झलांजशोंते पदांते झलांजशाः स्युः वागीशः यरोनुनासि
केनुनासिकोवा यरः पदांतस्यानुनासिके परे नुनासिकोवा एतन्मुरारिः
२ एतद्मुरारिः प्रत्यये भाषायां नित्यं तन्मात्रं चिन्मयं तोर्लि परस
वर्णः तल्लयः विद्वांल्लिखति नस्यानुनासिकोलः उदःस्थास्तंभोः
पूर्वस्य उदःपरयोःस्थास्तंभोःपूर्वसवर्णः तस्मादित्युत्तरस्य पंचमी
निर्देशेनक्रियमाणंकार्यंवर्णांतरेणाव्यवहितस्यपरस्यज्ञेयं आ
देःपरस्य परस्ययद्विहितंतत्तस्यादेर्बोध्यं अघोषस्यमहाप्राणस्यवि

तावनार्थे: संवुद्धिनिमित्तक ओकारोवा प्रगृह्यो अवैदिके इतौ विष्णो इति विष्णविति अनार्षे किं ब्रह्मबंधविति मय उञोवोवा मयः परस्य उञोवोवास्यादचि किम्वुक्तं किमु उक्तं इकोसवर्णे शाकल्यस्यह्रस्वश्च पदांता इको ह्रस्वावास्युरसवर्णेचि ह्रस्वविधिसामर्थ्यान्नस्वरसंधिः चक्रि अत्र चक्र्यत्र पदांताकिं गौर्यौ नसमासे वाप्यश्वः ऋतिपरेपदांताऋकः प्रागवत् ब्रह्मऋषिः ब्रह्मर्षिः पदांताकिं आर्छत् इतिस्वरसंधिः स्तोःश्चुनाश्चुः स्तोः सकारतवर्गयोः शकारचवर्गाभ्यांयोगेशकारचवर्गौस्तः हरिश्शेते रामश्चिनोति सच्चित् शार्ङ्गिञ्जय शात् शात्परस्यांतोंन वि ष्नः अष्नः ष्टुनाष्टुः स्तोष्टुनायोगेष्टुः रामष्षष्ठः रामष्टीकते पेष्टा

कौ०
२

राजतौपरेसमोमस्यमएवस्यात् सम्राट् हेमपरेवा मयरेहकारे
मस्यमोवा किमस्खलयति किंह्यलयति यवलपरेयवलावा
अत्रानुस्वारस्ययद्वेरनु नासिकाएवयवलाः किंपह्यः किंह्यः
किँवङ्कलयति किंङ्कलयति किंलह्लादयति किं ह्लादयति
३ नपरेनः नपरेहकारेमस्यनोवा किंह्नुते किंह्नुते ङःसिधुट् ङो
ल्परस्यसस्यधुट् आद्यतौटकितौ टकितौयस्यौक्तौ तस्यक्र
मादाद्यंतावयवौस्तः षट्सतः ङ्णोःकुकटुकशरिवास्तः प्राङ्
ङ्षष्ठः प्राङ्षष्ठः सुगणट्षष्ठः सुगणष्ठः नछ्र नांतात्पर
स्यसस्यधुट्वा सन्त्सः शितुक् पदांतस्य नस्यशेतुग्वा सञ्छ

सनूसः२

बा

वारस्यम्भासस्यताहृशाएवप्रकारः इतिसस्यधः ऊरोऊरिसवर्णे ह
लः परस्यऊरोलोपोस्यात्सवर्णोऊरि खरिन ऊलांचरःस्युः इत्युदो
स्यतः उस्थाने उत्तंमतं ऊयोहोन्यतरस्यां ऊयः परस्यहस्यवापू
र्वसवर्णः नादस्यसंवारस्यव्वोघस्यमहाप्राणस्यहस्यताहृशोवर्गच
तुर्थः वाग्घरि वाग्हरिः शश्छोटि पदांतात् ऊयःपरस्यशस्यछोवा ऊ
टि तच्छिवः तच्शिवः पदांतात्किं विरपशं [illegible]
छत्वममीतिवाच्यम् तच्छ्लोकेन मोनुस्वारः मांतस्यपदस्यानुस्वारो
हलि हरिंवंदे नश्चापदांतस्यझलि नस्यमस्यचापदांतस्यझल्य
नुस्वारः यशांसि आक्रंस्यते अनुस्वारस्ययथिपरसवर्णः शान्तः
वापदांतस्य त्वङ्करोषि त्वंकरोषि मोराजिसमः क्वौ किंवंते

ऊतिकिंमन्यते २

अमिकिं वाक्श्योतति ४

[illegible] ३

कौं
१०

परेकिं सनत्सरुः सद्गुमुष्टिः अप्रप्माल्किं प्रयांनृनोति नृन्पे नृनित्य
स्पकृवास्यात्पकारे कुप्वोःᳲकᳲपौच कवर्गपवर्गेचविसर्गस्यᳲकᳲ
पौस्तः चेद्विसर्गः" नृᳲपाहि नृः पाहि नृᳲपाहि नृः पाहि नृन्पा
हि सोपदादौ विसर्जनीयस्यसःस्यादपदाद्योःकुप्वोः "पयस्कल्पं पयस्पासं
4 यशस्कं यशस्काम्यति अनव्ययस्येतिवाच्यं नेह प्रातःकल्पं को
मेरोरेवेतिवाच्यं गीᳲकाम्यति गीःकाम्यति इणःषः इणःप
रस्य वि[illegible]सर्जनीयस्य षः स्यात्पूर्वविषये स
र्पिष्पासं सर्पिष्कं सर्पिष्कल्पं सर्पिष्काम्यति कस्कादिषु च ए
ष्विण उत्तरस्य विसर्गस्य षः स्याद्न्यस्य तु सः कस्कः कौतस्कुतः
सर्पिष्कुंडिका धनुष्कपालं आकृतिगणोयं [illegible]

जह्नौ जयच्छा जयेशा जशा वितिचत्तुष्टयं रूपाणामिहतुकच्छत्वचलोपानांविकल्पनात्

मुः सच्छं मुः सच्छुरां मुः सत्वषां मुः ङमोहस्वादचिङ
मुणित्यं हस्वात्परोयोङमतदंतं यत्पदंतस्मात्परस्याचोनि
त्यं ङमुट् प्रत्यङ्ङात्मा सुगण्णीशः सन्नच्युतः समःसुटि
समोरुःस्यात्सुटि अत्रानुनासिकःपूर्वस्यतुवा अत्ररुप्रकरणेरोः
पूर्वस्यानुनासिकोवा अनुनासिकात्परोनुस्वारः अनुनासिकंवि
हायरोःपूर्वस्मात्परोनुस्वारागमः खरवसानयोर्विसर्जनीयः खरिअव र
सानेचपदांतस्यरस्यविसर्गः संपुंकानांसोवक्तव्यः संसस्कर्ता सं
स्स्कर्ता पुमःखय्यम्परे अम्परेखयिपुमोरुः पुंस्कोकिला पुंस्को
किलः नश्छव्यप्रशान अम्परेछविनंतस्यपदस्यरुः विसर्जनीयस्य
सः खरिच चक्रिंस्त्रायस्व चक्रिंस्त्रायस्व पदस्येतिकिंहंति अम

कौ
११ रति ससजुषोरुः पदांतस्यसस्यसजुषश्चरुः स्यात् अतोरोरप्लुतादप्लुते अ
प्लुतादतः परस्यरोरुः स्यादप्लुतेति शिवोर्च्यः अतइतितपरकिं देवाअत्र
अतीतितपरः किं प्यअआगंता अप्लुतात्किं एहि सुस्रोतः अत्रस्नाहि प्लुत
स्यासिद्धत्वादतः परोयं अप्लुतादितिविशेषणांतु तत्सामर्थ्यान्नासिद्धत्वं त
परकरणस्यतुनसामर्थ्यं दीर्घनिवृत्त्याचरितार्थत्वात् अप्लुतेतिकिं तिष्ठतु
5 पयअग्निदत्त हशि च अप्लुतादतः परस्यरोरुः स्यात् हशिपरे शिवोवंद्यः
भोभगोअघोपूर्वस्ययोशि एतत्पूर्वस्यरोर्योदेशः स्यादशिपरे देवाइह दे
वायिह भोसभगोसअघोस इतिसकारांतानिपातः तेषांरुत्वे चकृते भो यहे
लघुप्रयत्नतरः शाकटायनस्य पदांतयोर्वकारयकारयोर्लघूच्चारणौवयौ
वास्तोऽशि यस्योच्चारणे जिह्वाग्रोपाग्रमध्यमूलानां शैथिल्यं सलघू
च्चारणः ओतोगार्ग्यस्य ओकारात्परस्यपदांतस्यालघुप्रयत्नस्यनित्यंलोपः यस्य

तस्य मरमाम्रेडितं द्विरुक्तस्य परस्य रूपमाम्रेडितं संज्ञं स्यात् कान्नाम्रेडिते का
न्नकारस्य रुः स्यादाम्रेडिते परे कांस्कान् कांस्कान् छे च ह्रस्वस्य छे परे तु
गागमः स्यात् संहितायां स्वच्छाया शिवच्छाया आङ् माङोश्च एतयोः
छे तुक् स्यात् पदान्ताद्वेति विकल्पापवादः आच्छादयति माच्छिदत्
दीर्घात् दीर्घात् छे परे तुक् स्यात् दीर्घस्यायं तुक् न तु ह्रस्वस्य सेनासुराच्छाये
ति ज्ञापकात् चेच्छिद्यते म्लेच्छति पदान्ताद्वा दीर्घात्पदान्तात् छे परे तुग्वा
ल स्यात् लक्ष्मीच्छाया लक्ष्मीछाया इति हल्संधिः विसर्जनीयस्य सः
खरि विसर्जनीयस्य सकारः स्यात् खरि विष्णुस्त्राता शर्परे विसर्जनीयः श
र्परे खरि विसर्जनीयस्य विसर्जनीयो न त्वन्यत् कः त्सरुः घनाघनः क्षोभणः
वा शरि शरि परे विसर्गस्य विसर्गो वा स्यात् हरिः शेते हरिश्शेते खर्परे
शरि वा विसर्गलोपो वक्तव्यः रामस्थाता रामस्स्थाता हरिस्फुरति हरिस्फु

कौ° ११ तेहरिश्चेत्तुलेरो री तिलोपेचप्राप्ते विप्रतिषेधे परंकार्यं तुल्यबलविरोधे
परंकार्यंस्यात् इतिलोपेप्राप्तेपूर्वत्रासिद्धमितिरोरीत्यस्यासिद्धत्वात् उ
१२ त्वमेव मनोरथः एतत्तदोःसुलोपोकोरनञ्समासेहलि अककारयोरे
तत्तदोर्यःसस्तस्यलोपःस्याद्धलि नतुनञ्समासे सशंभुः एषविष्णुः अ
६ कोःकिं एषकोरुद्रः अनञ्समासेकिं असःशिवः हलिकिं एषोऽत्र
सोऽचिलोपेचेत्पादपूरणं सइत्यस्यसोर्लोपस्यादचिपादश्चेल्लोपेसत्ये
५ वपूर्यते सेमामविड्ढिप्रभृतिं सैषदाशरथीरामः इतिविसर्गसंधिः राम
अर्थवदधातुरप्रत्ययःप्रातिपदिकं धातुंप्रत्ययंप्रत्ययांतंचवर्जयित्वाअ पां
र्थवच्छब्दस्वरूपंप्रातिपदिकसंज्ञंस्यात् कृत्तद्धितसमासाश्च कृत्तद्धि
तांतौसमासाश्चतथास्युः स्वौजस् मौट्छष्टाभ्यांभिस्ङेभ्यांभ्यस्
ङसिभ्यांभ्यस्ङसोसांङ्योस्सुप् सुऔजस प्रथमा अमऔ

स्यात् गार्ग्यग्रहणं पूजार्थं भो अच्युत लघुप्रयत्नपक्षे भो यच्युत पदांतस्य
किं तोयं हलि सर्वेषां भो भगो अघो पूर्वस्य लघ्वलघूच्चारणस्य यकार
स्य लोपः स्यात् हलि सर्वेषां मतेन भो लक्ष्मीः भो विष्णु इह भो हरिर्हरो भगो
नमस्ते अघो याहि देवायाति हलि किं देवायिह रोऽसुपि अह्नो रेफा
तु देशः स्यात् नसुपि अहरहः अहर्गणः असुपि किं अहोभ्यां अत्राह
न्निति रुत्वं रूपरात्रिरथंतरेषु रुत्वं वाच्यं अहोरूपं गतमहोरात्रिरेषा ए
कदेशविकृतस्यानन्यत्वादहोरात्रः अहोरथंरं अहरादीनां पत्यादिषु वा रे
फः विसर्गापवादः अहर्पतिः गीर्पतिः धूर्पतिः पक्षे विसर्गोपध्मानीयौ
रोरि रेफस्य रेफे परे लोपः स्यात् ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः ढरेफयोर्लोपनि
मित्तयोः पूर्वस्याणो दीर्घः स्यात् पुनारमते हरीरम्यः शंभू राजते अणः
किं तृढः तृढः तृढ तृह हिंसायां वृह उद्यमने मनस्रथ ऋढत्वं रुत्वे इति
त

पः शिष्यते सः लोपश्च स्यानां तैन्निवर्धः

कौं १२ त् इति प्राप्ते नादिचि अदिचि न पूर्वसवर्णदीर्घः वृद्धिरेचि रामौ व
हुषु बहुवचनं चुटू प्रत्ययादौ चु टू इतौ स्तः विभक्तिश्च सुप्
तिङौ विभक्तिसंज्ञौ स्तः न विभक्तौ तुस्माः विभक्तिस्थतुस्मा न इतः इ
ति सस्य ने त्वं रामाः एकवचने संबुद्धिः संबोधने प्रथमाया एकवच
7 नं संबुद्धिसंज्ञः स्यात् यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादि प्रत्ययेऽङ्गं यः प्रत्य
यो यस्मात् क्रियते तदादि शब्दरूपं तस्मिन्नंगसंज्ञं स्यात् एङ्ह्रस्वात्
संबुद्धेः एङ्‌तात् ह्रस्वांताच्चांगाद्धल्लुप्यते संबुद्धेश्चेत् आभिमुख्याभि
व्यक्तये हे शब्दस्य प्राक् प्रयोगः हे राम हे रामौ हे रामाः अमि पूर्वः अ
कोऽम्यचि परतः पूर्वरूपमेकोदेशः रामं रामौ लशक्वतद्धिते तद्धित
वर्ज प्रत्ययाद्याल्लशकवर्गा इतः स्युः तस्माच्छसो नः पुंसि पूर्वसवर्ण

स्यास् द्वितीया टाभ्यांभिस् तृतीया ङेभ्यांभ्यस् चतुर्थी ङसिभ्यांभ्यस् पंच
मी ङस्ओसाम् षष्ठी ङिओस्सुप् सप्तमी ङ्याप्प्रातिपदिकात्
ङ्यन्तादाबन्तात्प्रातिपदिकाच्च परे स्वादयः प्रत्ययाः स्युः सुपः सुपस्त्री
।त्रीणि।४ णि वचनान्येकश एकवचनद्विवचनबहुवचनसंज्ञानि स्युः द्व्येक
योर्द्विवचनैकवचने द्वित्वैकत्वयोरेतौ स्तः विरामोवसानं वर्णा
नामभावोवसानसंज्ञः स्यात् रसोर्विसर्गो रामः अयोगवाहा नामस्यो
परिस्थार्थं चेति वाच्यं यमानुस्वारविसर्गजिह्वामूलीयोपध्मानीयाः अ
योगवाहाः तेन ह विसर्गस्य परत्वात् अनचि चेति पक्षे द्वित्वं रामः॥ स
रूपाणामेकशेष एकविभक्तौ एकविभक्तौ यानि सरूपाण्येव दृ
ष्टानि तेषामेक एव शिष्यते अन्ये लुप्यन्ते नर्नार्थे विधायि प्रथम
योः पूर्वसवर्णः अकः प्रथमाद्वितीययोरचि पूर्वसवर्णदीर्घ एकादेशः स्या